

Enkedronningens sygdom, død og begravelse

Under denne overskrift gemmer sig Køge-historier fra 1600-tallet, samlet af Børge Green (1908-1997) fra Rigsarkivets enorme samling af dokumenter, som har med Køge at gøre.

Børge Greens afskrivning af dokumenterne er blevet overdraget Køge Byhistoriske Arkiv, som har lagt samlingen digitalt ud på hjemmesiden: <https://koegearkiverne.dk>

Børge Greens samling er en guldgrube at dykke ned i, når man interesserer sig for Køgeborgeres historie i 1600-tallet.

I forbindelse med min søgning efter præster ved Køge Kirke, er

jeg faldet over skriftet om enkedronningens sygdom og død under overskriften:

[DAGLIGLIV I KØGE PÅ CHRISTIAN DEN FJERDES TID](#)

["Et nærbillede af byen og dens borgere, samlet af Børge Green 1991.](#)

Af dette skrift har jeg udvalgt de beretninger om byens borgere i tiden omkring 1630, samt folk i forbindelse med enkedronningens sygdom og død i 1631. Desuden har jeg tilladt mig at anføre noter til ord, begreber, som ikke kendes i dag foruden personer.

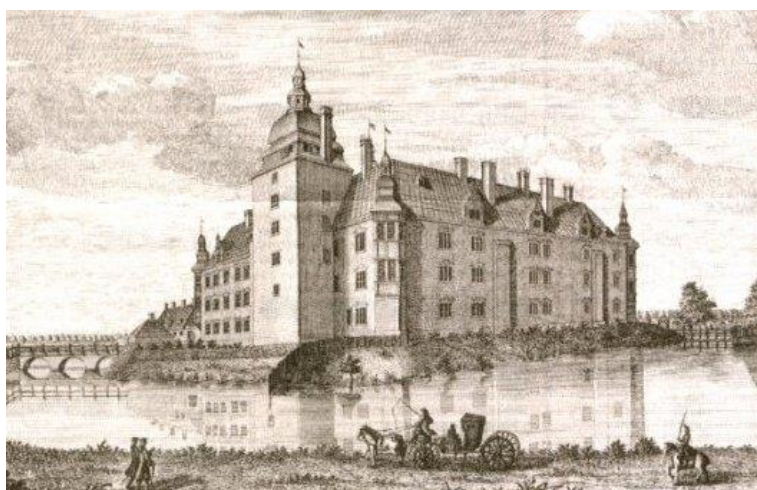
Børge Green har været flittig til at angive noter.

Enkedronningen var Sophie af Mecklenburg (1572-1631), dronning til Danmark og Norge, født 4. september 1557 i Wismar, gift 29. juli 1572 på Københavns Slot¹ med fætter, kong Frederik 2. (1559-1588), forældre til Christian 4. (1588-1648).

Dronning Sophie
o. 1572.

<https://commons.wikimedia.org>

Gammelt litografi af Nykøbing Slot på Falster før 1767
<https://commons.wikimedia.org>

¹ Gamrath, Helge; Frandsen, Karl-Erik: Københavns Slot i Den Store Danske på lex.dk. Hentet 4. juli 2022 fra https://denstoredanske.lex.dk/K%C3%B8benhavns_Slot

Hun var enke i 43 år, boede og døde på Nykøbing Slot² 4. november 1631 og blev begravet i Roskilde Domkirke³.

Kong Christian 4. havde i perioden travlt med at slutte fred i den såkaldte Kejserkrigen⁴

At Køge By var et vigtigt knudepunkt i folks rejser mellem København og Tyskland via Syddanmark, Vordingborg, Nykøbing Falster og Maribo, får man lejlighed til at læse om nedenfor. Siden middelalderen har der eksisteret en Køgevej mellem København og Køge. I Køge kunne man tanke op på sin videre færd, dog ikke af benzin eller el til bilen, men af hestedrevne vogne, som bønderne skulle sørge for, og toppen af Køgeborgerne stod klar til at servicere kongen og hans hof på rejsen. I beretningen om enkedronningens begravelse blev Køgeborgmestres hustruer udpeget til at være ”dragefruer”, som skulle drage eller sørge for de praktiske ting med sørgeklæder i værelser i Ringsted Kloster, når enkedronningens kiste ankom.

Ved fhv. sognepræst ved Køge Kirke, Susanne Fabritius de Tegnagel 2022.

<https://fabritius-tenagel.dk/>

---

² <https://kongegrave.dk/>

³ <https://roskildedomkirke.dk/>

⁴ <https://graenseforeningen.dk/om-graenselandet/leksikon/kejserkrigen-1625-1629>

Af DAGLIGLIV I KØGE PÅ CHRISTIAN DEN FJERDES TID og enkedronningens sygdom, død og begravelse

Flere af de følgende rejser var præget af enkedronningens sygdom. Kongens livlæge, Dr. Arniseus⁵, rejste gentagne gange frem og tilbage mellem hovedstaden og Nykøbing slot. Hertug Frederik besøgte hende, og det gjaldt også den udvalgte prins Christian, som altid rejste med et stort følge og ved den lejlighed fik 16 vogne i Køge.

Kongen var optaget af fredsforhandlingerne⁶ og var svær at følge. Det måtte hans "Livmedicus" erkende, som en dag rejste sydpå for "at prøve at finde Hans Majestæt". En ligger⁷, der kom fra hovedstaden, medbragte nogle citroner til enkedronningen, ledsaget af et brev.

3. april kom kansleren, Chr. Friis⁸, og rigsråd Albert Skeel⁹ tilbage fra Lübeck, 8 vogne kørte dem og deres følge til hovedstaden. 3 dage efter kom de på ny til Køge på vej til Lübeck.

9. april fik velb. Palle Rosenkrantz¹⁰ 6 vogne til Tryggevælde¹¹. Han skulle videre til Beldringe med forskellige træer, som skulle plantes i den derværende have.

13. april kom kongens jæger fra Vordingborg. Han havde været forskellige steder for at skyde dyr til hofholdningens fornødenhed.

16. april kom Chr. 4. tillige med "de unge Herrer", hertugerne Frederik og Ulrich. De kom fra skibene på Lolland og fik 15 vogne til deres folk og gods.

Franske soldater

Siden 20. april havde der været 100 franske soldater indkvarteret i byen.

Nogle af disse var syge og kvæstede og blev derfor efter et par ugers forløb kørt til Næstved.

⁵ Laursen, L.: Henning Arnisæus i Dansk Biografisk Leksikon på lex.dk. Hentet 4. juli 2022 fra https://biografiskleksikon.lex.dk/Henning_Arnis%C3%A6us

⁶ <https://graenseforeningen.dk/om-graenselandet/leksikon/kejserkrigen-1625-1629>

⁷ En købmand.

⁸ Degn, Ole; Bøggild-Andersen, C. O.: Christen Friis i Dansk Biografisk Leksikon på lex.dk. Hentet 4. juli 2022 fra https://biografiskleksikon.lex.dk/Christen_Friis

⁹ Tandrup, Leo: Albret Skeel - rigsadmiral i Dansk Biografisk Leksikon på lex.dk. Hentet 4. juli 2022 fra https://biografiskleksikon.lex.dk/Albret_Skeel_-_rigsadmiral

¹⁰ [https://da.wikipedia.org/wiki/Palle_Rosenkrantz_\(1587-1642\)](https://da.wikipedia.org/wiki/Palle_Rosenkrantz_(1587-1642))

¹¹ <https://www.danskeherregaarde.dk/nutid/tryggevaelde>

15.maj kom velb. Henrich Rantzau, som havde været anholdt af fjenden og nu var på vej til hovedstaden. En skipper kom med et stort sejl til en af kongens skibe, som han havde måtte forlade under Stevns, fordi "Storsejlet var sønderslået", var på vej til hovedstaden.

4. sept. fik kurfyrstindens gesandt fra Saschen en vogn til Præstø. Han havde været til Palle Rosenkrantz bryllup. Samme dag kom kongens "Mestre", der var på vej for at besigtige salpeterhytterne¹² på Sjælland, Fyn og i Jylland.

Skibsflåden lå sidst i 1630 "under Lolland" ved Nakskov, hvor der på en ø, kaldet Slotsøen, var et skibsværft. En nybygning, der var under opførelse, krævede forskellige håndværkere og materialer fra hovedstaden. Det var et orlogsskib, hvilket fremgik af den megen ammunition, såsom musketter, lunter og krudt, der i vogne blev kørt til Nakskov.

Selv rejste kongen meget og passerede byen flere gange det år. Det er betegnende, at man ofte ikke vidste, hvor han opholdt sig som f.eks. i april, hvor "de engelske Gesandter kom til Køge på Vej til Glückstadt, eller hvor de kunne finde Hans Majestæt", hedder det.

Enkedronningens sygdom strakte sig tilsyneladende over hele året. Så sent som i november var kongens livlæge hos hende. En ligger, Hans From, bragte med et skib et par løver, der stod på Københavns slot, til Nykøbing, men rejste hjem over land. 26. sept. rejste kopsætteren¹³ i Køge, Jørgen Steen, til dronningen.

Når dronningens fyrstelige slægtninge besøgte hende, benyttede de lejligheden og rejste videre til hovedstaden. Blandt disse var hertugen af Mecklenburg, hertuginde af Sachsen og hertug Hans af Gottorp. Hendes børnebørn "de unge Herrer" besøgte hendes også, men ikke samlet. Selv blandt dem var der standsforskelse, når de rejste: hertugerne Ulrich og Chr. Ulrich kunne nøjes med 4 vogne i Køge, hertug Frederik fik ofte 8 vogne, medens prins Christian altid fik mindst 15 vogne.

2 tønder "engelsk Bier" til dronningen

Hen på efteråret 1631 forværredes enkedronningens sygdom. Fra hovedstaden kom et bud med 2 tønder "engelsk Bier" til dronningen. Det var en holdsbonde¹⁴ fra Hundige, som fik turen, men han væltede med vognen ved Tryggevælde, "hvorved

¹² <https://www.dr.dk/skole/natur-og-teknologi/fakta-krudt-og-peber>

¹³ <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=kops%C3%A6tte>

¹⁴ Holdsbonde - Siden 1591 skulle der på skift holde 2 bønder med deres vogne parate til at transportere gods eller rejsende. Det var et problem for disse bønder, og mange søgte derfor at undskylde sit fravær. Det var ofte lange rejser i det bedste høstvejr, de skulle foretage. Ordforklaring ved Børge Green.

Tønderne blev sønderslagen". Bonden vendte straks om, og henad morgenen kom han på ny til Køge med 2 nye tønder og fik vognskifte mod Nykøbing.

4.oktober døde dronningen. Kongen og hans to søstre, hertuginde Augusta og Hedevig, var til stede ved dødslejet. Samme dag ankom kansleren, Chr. Friis til Køge, kun ledsaget af sin opvarter og "skulle hasteligen til Hans Majestæt". Borgmester Hans Christensen¹⁵ kørte selv for ham, ledsaget af en borgervogn, og man kørte helt til Vindbyholt¹⁶ for at spare opholdet på Tryggevælde.

Bisættelsen var bestemt til den 14. november i Roskilde. Afrejsen fra Nykøbing var fastsat til den 9., og ifølge planen var der bestilt natteleje til kisten i Vordingborg, Vindbyholt kro og i Køge. Men i sidste øjeblik blev ruten ændret, således at Næstved og Ringsted blev udset til natteleje for kisten samt Roskildegård, skønt seks adelige dragefruer allerede havde fået besked på at drage gemakkerne undervejs på den første rute.

Både adelen, hæren og kirken på Sjælland og i Skaane skulle repræsenteres ved bisættelsen, og da de fleste repræsentanter skulle slutte sig til følget ved Vordingborg færge, skabte det mange rejseproblemer for borgerskabet. Nogle rejste dog over Ringsted-Næstved til Vordingborg.

Kongen og hans sønner benyttede den sædvanlige rute og mødtes på Tryggevælde 3. november. Claus Thor Smede kørte kongen og hertug Frederik derned, og dagen efter kom Oluf Sandersen med prins Christian. Omtrent samtidig kom hofmesterinden, Karen Sehested med "de unge Frøkener", deriblandt Leonora Christine, ifølge planen skulle de holde måltid i Køge, hvilket ikke skete.

Byens mest velstillede hustruer skulle drage

Ved samme lejlighed blev der bestilt vogne til kongefamiliens store følge og deres medtagende gods. De to bysvende kørte rundt om natten til landsbyerne for at skaffe vognene. Fra hovedstaden kom bud om, at Hans Christensens, Mads Ravns¹⁷, Gregers Hansens og Enevold Brochmands¹⁸ hustruer skulle begive sig til Ringsted tillige med

¹⁵ Borgmester i Køge, død 1657. Epitafium i Køge Kirke med billede af ham og hans første hustru Drude Hansdatter død 1624.

¹⁶ Formodentlig Vindbyholt Kro syd for Faxe. <https://da.wikipedia.org/wiki/Vindbyholt>

¹⁷ Mads Ravns 2. hustru, Alhed Bager (ca.1608-1635) Thomsen, Albert: Mads Ravn i Dansk Biografisk Leksikon på lex.dk. Hentet 4. juli 2022 fra https://biografiskleksikon.lex.dk/Mads_Ravn

¹⁸ borgmester Enevold Rasmussen Brochmands hustru Margrethe Rasmusdatter (1598-1648), Epitafium i Køge Kirke med portræt af parret.

sognepræstens¹⁹ hustru, Margrethe Braem og drage gemakkerne i Ringsted kloster med sørgeklæde.

Kvinderne rejste sammen med deres tjenestepiger, dog i hver sin vogn, ligesom der i forvejen var sendt vogne med kobbertøj og tintøj til udlån på grund af de mange rejsende, som skulle overnatte der. Byen leverede også sørgeklæde, der blev hentet i præstegården.

Tin-kobber og messingtøj

Det udlånte tintøj var stemplet med borgernes navn eller bomærke. I en gård kunne man i de tider finde tintallerkener, hvor nogle bar husbondens navn og andre hans formands, hvis konen havde været gift tidligere.

Men ikke alt udlånt var mærket: en guldsmeddreng fik 3 rdl., fordi han i tre dage havde mærket byens messing, tin og andre sager, der var kørt til Ringsted. En noget større betaling fik 6 borgere, fordi de havde bistået byens ringere i de 34 dage, der ifølge reglementet skulle ringes i anledning af enkedronningens død og bisættelse.

---

¹⁹ Sognepræst og provst Christen Lauridsen Glob (ca. 1581-1633), Køge Kirke. Epitafium med hans fire hustruer, den yngste var Margrethe Braem (eft. 1586-1633)